

BEZBARIÉROVOŠŤ V SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICI V MARTINE MALÁ ZMENA SPRÁVNÝM SMEROM

ING. ALŽBETA MARTINICKÁ

The accessibility in libraries to all groups of users is a topic that should be emphasized not only to libraries in Slovakia but also to the general public. The rights of people with disabilities are enshrined in several important documents, including the National Program for the Development of Living Conditions of Persons with Disabilities (2001), the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2010), and, last but not least, in the Act No. 126/2015 Coll. on Libraries. The Slovak National Library has decided to take the necessary steps to ensure that all groups of users get full access to library and information services without any restriction. The first phase was a partial reconstruction and a change of the layout of the SNL Services Department premises, which took place in 2020.

Keywords: accessibility; Slovak National Library; Convention on the Rights of Persons with Disabilities; library and information services; persons with disabilities

- alzbeta.martinicka@snk.sk
- Slovenská národná knižnica
v Martine
Odbor služby
- <https://snk.sk/sk/>

Aký svet vidíme okolo seba? Napriek tomu, že sa pozeráme na to isté, každý jeden z nás ho vidí inak. Ovplyvňujú nás životné príbehy a skúsenosti, ktorými sme si prešli. To, čo sa zdá pre jedného len malou prekážkou, predstavuje pre niekoho iného neprekonateľnú bariéru. Vnímajme svet okolo nás trochu inak. Rozhliadnime sa a skúsme sa naň pozeráť očami niekoho iného. Zavrieme oči a skúsme si uvedomiť, aké je úžasné, že ich máme zdravé.

Do roku 1989 boli ľudia s akýmkoľvek znevýhodnením odsunutí na okraj, alebo až za okraj spoločenského života. Spoločnosť sa tvárila, že jednoducho neexistujú. Keď sa nám otvorili brány do sveta a mohli sme vycestovať aj „na západ“, začali sme si uvedomovať (avšak nie všetci), že ľudia s hendikepom žijú medzi nami a dodnes to v živote nemajú ľahké. Ak ste dobrí pozorovatelia a zmeny okolo seba vnímate a všimáte si ich, určite ste zaznamenali, že v tomto smere boli vykonané určité zmeny, ktoré však nie sú postačujúce. Postupne pribúdajú bezbariérové vstupy do budov, prispôsobené chodníky, vyhradené parkovacie miesta a i. Mnohí máme predsudky a nepovažujeme za potrebné zaoberať sa touto témou, tvárime sa, že sa nás netýka.

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím na Slovensku nadobudol platnosť 25. júna 2010. Cieľom dohovoru je presadzovať, chrániť a zabezpečovať plné a rovnaké využívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd všetkými osobami so zdravotným postihnutím a podporovať úctu k ich prirodzenej dôstojnosti. Podľa tohto dokumentu: „Osoby so zdravotným postihnutím zahŕňajú osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do života spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými... S cieľom umožniť osobám so zdravotným postihnutím, aby mohli žiť nezávislým spôsobom života a plne sa podieľať na všetkých aspektoch života, zmluvné strany prijímú príslušné opatrenia, ktoré zabezpečia osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu, k doprave, k informáciám a komunikácii vrátane informačných a komunikačných technológií a systémov, ako aj k ďalším prostriedkom a službám dostupným alebo poskytovaným verejnosti, a to tak v mestských, ako aj vo vidieckych oblastiach.“ V dokumente sa ďalej uvádza, že tieto opatrenia zahŕňajú identifikáciu,

odstraňovanie a elimináciu prekážok a bariér, ktoré bránia prístupnosti a vzťahujú sa aj na informačné, komunikačné a iné služby vrátane elektronických a pohotovostných služieb.

Ak hovoríme o bariérach, musíme hovoriť aj o tých, ktoré nie sú viditeľné na prvý pohľad. Neviditeľné bariéry sa často odstraňujú oveľa ťažšie ako tie fyzické. Bariéry máme často v sebe. Nevieme ako komunikovať, ako sa správať a niekedy sa bojíme aj pomôcť. Osoby s akýmkoľvek znevýhodnením chcú žiť svoj život plnohodnotne a dôstojne, a tak k nim treba aj pristupovať. Majú svoje práva a my by sme mali urobiť všetko, aby sme im v tých právach nebránili.

Slovenská národná knižnica sa tiež pripojila k organizáciám, ktoré sa chcú stať prístupné všetkým skupinám používateľov. Prístupnosť a bezbariérovosť boli kľúčovými výzvami koncepcie, s ktorou som vstúpila do výberového konania na pozíciu riaditeľky odboru služby v Slovenskej národnej knižnici. Menovaním do funkcie a prijatím koncepcie sme začali meniť výzvu na skutočnosť. Pri dôležitých rozhodnutiach je potrebné postupovať komplexne a systematicky, a tak sme sa hneď na začiatku rozhodli pre audit fyzickej a čiastočne aj informačnej bezbariérovosti. O audit sme požiadali centrum CEDA (Centre of Design for All), ktoré bolo založené v júni 2007 na Fakulte architektúry (dnes Fakulta dizajnu) Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Centrum CEDA sa zameriava na: „... výskum a profesionálnu podporu tvorby a realizácie bezbariérového prostredia v súlade s princípmi inklúzie a nediskriminácie. Cieľom CEDA je skúmanie a aplikovanie princípov tvorby prostredia metódou ‚Univerzálne navrhovanie‘ – ‚Navrhovanie pre všetkých‘. Takto navrhnuté prostredie umožňuje rovnocenné užívanie všetkými ľuďmi bez rozdielu ich fyzických, zmyslových a mentálnych daností a schopností“.

Doc. Ing. arch. Lea Rollová, PhD., ktorá je vedúcou Výskumného a školiaceho centra bezbariérového navrhovania (CEDA), navštívila všetky pracoviská Slovenskej národnej knižnice vrátane Literárneho múzea, Múzea A. S. Puškina v Brodzanoch a Konzervačného a digitalizačného centra vo Vrútkach. Výsledok fyzického auditu a z neho vyplývajúce odporúčania tvoria základ pre realizáciu debarierizácie v Slovenskej národnej knižnici. Zároveň sme požiadali aj o informačný audit, ktorého autorom bol Peter Teplický z Únie nevidiacich a slabozrakých Slovenska.

ROK 2020 NEBOL LEN O OBMEDZENIACH

Na základe auditu sa začala príprava plánovania krokov, ktoré mali a majú priniesť zmeny, aby sa SNK mohla stať knižnicou otvorenou pre všetkých. Toto je však beh na dlhšiu trať, v odbore služieb sme zatiaľ zvládli krátky sprint.

Priestor v Slovenskej národnej knižnici na poskytovanie knižnično-informačných služieb používateľom sa nachádza na prvom poschodí. Projekt výstavby bezbariérového výťahu a bezbariérových toaliet sa podarilo zrealizovať už pred niekoľkými rokmi, čím sa kvalita poskytovania služieb výrazne zvýšila, avšak nie natoľko, aby sme mohli byť spokojní. Pri príprave realizácie projektu zmeny dispozičného riešenia boli brané do úvahy požiadavky bezbariérovosti hlavne tam, kde sa v SNK poskytujú jednotlivé typy knižnično-informačných služieb. Cieľom bolo zjednodušenie a efektívnosť. Napriek tomu, že priestor, v ktorom sa v SNK poskytujú služby, sa zdá byť obrovský, nie je tomu úplne tak. Museli sme hľadať a zvažovať, ako ho čo najlepšie využiť. Prioritou bolo vytvorenie samostatného priestoru pre poskytovanie rešeršných služieb a vhodné umiestnenie pracoviska kopírovacích služieb. To bol základ, z ktorého sme sa odrazili.

Skúsme sa teda na to pozrieť v ponímaní predtým a teraz. Tri študovne – univerzálna, mikrofilmová a multimedialná, ktoré môžu byť vnímané aj samostatne, keďže majú svoj vlastný fond a každá z nich poskytuje iný druh služieb, boli navzájom čiastočne prepojené. Prevádzku študovní to neovplyvňovalo, ale pre používateľov to nebolo komfortné. Nevýhodou bol aj vstup do multimedialnej študovne cez inú študovňu. Bola pre používateľov „ukrytá“, a tak trochu zabudnutá, napriek tomu, že sa v nej sprístupňujú elektronické dokumenty a slovenské technické normy v online verzii. V súčasnosti sú všetky tri študovne vedľa seba a majú samostatné bezbariérové vstupy.

Študovne (multimedialná aj mikrofilmová) prešli okrem dispozičnej zmeny aj čiastočnou rekonštrukciou (oprava podláh, nová elektroinštalácia, maľovanie stien). Študovne získali väčší priestor, ktorý poskytuje lepší pohyb všetkým skupinám znevýhodnených používateľov. Zároveň sú študovne priamo prepojené s pracoviskom kopírovacích služieb. V tomto smere sme zaznamenali pozitívny ohlas nie-

len od kolegov, ale aj od používateľov, keďže už nie je potrebné „prenášanie“ dokumentov z „jedného konca na druhý“. Presťahovaním pracovísk sa nám podarilo to, čo sme si predsavzali: zjednodušilo a urýchlilo sa poskytovanie kopírovacích služieb a súčasne používatelia už nemusia opúšťať priestor študovní.

Za ďalší úspech považujeme vybudovanie samostatného pracoviska pre poskytovanie rešeršných služieb. K dispozícii je 6 pracovných stolov umiestnených tak, aby k nim bol priamy prístup od dverí a zároveň, aby mal každý používateľ svoj pracovný priestor. O spokojnosť používateľov sa stará vždy jeden pracovník oddelenia informačných služieb. Snaží sa nielen pomôcť pri vypracovaní rešerše, ale v prvom rade ponúkne možnosti využívania online informačných zdrojov a poukáže na to, ako si z nich správne vybrať. Zvyšovanie informačnej gramotnosti je dnes veľmi dôležité, pretože internet je plný hoaxov a nerelevantných informácií. Pracovisko poskytovania rešeršných služieb bolo niekoľko rokov súčasťou kancelárskych priestorov. Dispozičné riešenie nevyhovovalo kritériám bezbariérovosti a komfortu používateľov.

Naša najväčšia študovňa Zlatá niť na svoju zmenu ešte len čaká, keďže je to finančne náročnejšia zmena, ale ak chceme dosiahnuť, aby to bola zmena, ktorú ocenia nielen používatelia, ale aj zamestnanci, je potrebné, aby sme pristúpili k príprave a realizácii nielen zodpovedne, ale predovšetkým komplexne. V SNK ide o prvé kroky k odstraňovaniu fyzických bariér. Novovzniknuté priestory umožňujú používateľom vyšší komfort pohybu, a to aj v prípade, že je ich pohyb z rôznych dôvodov a akýmkoľvek spôsobom obmedzený.

Zmena dispozície priestorov nie je to jediné, čo stojí za zmienku. Podarilo sa nám zariadiť tri študovne (univerzálna študovňa, študovňa starých a vzácných tlačí, študovňa Literárneho archívu) a priestor výpočítaného pultu výškovo nastaviteľnými stolmi. Tieto pracovné miesta sa chystáme postupne doplniť vhodnými technickými pomôckami, ktoré znevýhodneným používateľom uľahčia nielen prístup k informačným zdrojom, ale aj prácu s výpočtovou technikou. Inšpiráciou nám v tomto smere bola Univerzitná knižnica Katolíckej univerzity v Ružomberku, ktorú sme za týmto účelom aj osobne navštívili. Všetky priestory budú doplnené vhodným opisom zodpovedajúcim odporúčaniam z auditu. Avšak to, aby sa u nás cítili všetci používatelia dobre, záleží aj od nás samotných. Tie neviditeľné bariéry si musíme odstrániť každý sám. Ľudia s akýmkoľvek hendikepom nemajú radi súcit, chcú žiť svoj život plnohodnotne a majú na to právo. Možno zajtra budeme patriť medzi nich aj my.

Vždy, keď je ponúknutý priestor na zmenu, je potrebné využiť ho v čo najväčšej miere. Pri návrhu dispozičnej zmeny priestorov SNK určených pre verejnosť bola nevyhnutná spolupráca knihovníkov, ale aj architektov, ktorí ovládali legislatívu pre tvorbu bezbariérového prostredia a taktiež vedeli naše predstavy pretaviť do reálnej podoby. Spolupracovali sme s Ing. Arch. Lenkou Lenkovou a hľadali sme riešenia, ktoré by boli najvhodnejšie a zároveň aj finančne najpriateľnejšie. Dnes môžeme povedať, že sa nám to podarilo.

Zároveň by som touto cestou ešte raz rada poďakovala nielen svojim kolegom odboru služby za trpezlivosť a ochotu pomôcť, ale aj kolegom z odboru plánovania a investícií, ktorí celú rekonštrukciu pripravili a zastrešili po technickej stránke. Ďakujem.

Foto Dana Vojtková

POZNÁMKY

- ¹ Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 317/2010 Z. z.) [online]. [cit. 2021-03-02]. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/...pdf>.
- ² O centre CEDA FAD STU [online]. Bratislava: STU, 2012 [cit. 2021-03-02]. Dostupné na: https://www.fa.stuba.sk/sk/pracoviska/ceda-vyskumne-a-skoliace-centrum-bezbarieroveho-navrhovania/o-centre-ceda-fad-stu.html?page_id=3097.